

Jelka Melik¹
(Slovenia)

CUSTODIANS AND GUARDIANS OF ARCHIVAL RECORDS IN THE 21 CENTURY

ABSTRACT

The term custodians or guardians of archives we usually connect with employees in public archives. Today, this is becoming inadequate, and tomorrow it will be obsolete and useless. Digitisation with incredible haste changes the way of operating, and thus the creation of archival material, its determination, preservation and use. The protection of archival records as cultural heritage remains an important part of the mission of public - historical archives, but it is quite equivalent to the other part of that mission - to maintain legally relevant records. Care for significant records that are evidence of certain facts, situations and activities should extend more seriously to the creators of archival material. Specially educated archivists must obtain qualified associates where archives are produced. A new profession should be born. Archivist and record managers must become together responsible custodians and guardians of archival records.

Key words: *occupation, vocation, profession, archival records, records, human rights, cultural legacy*

CUSTODI E GUARDIANI DI DOCUMENTI ARCHIVISTICI NEL XXI SECOLO

SINTESI

I termini custodi o custodi degli archivi che di solito colleghiamo con i dipendenti negli archivi pubblici. Oggi, questo sta diventando inadeguato, e domani sarà obsoleto ed inutile. La digitalizzazione cambia il modo di operare con incredibile fretta, e quindi la creazione di materiale d'archivio, la sua determinazione, conservazione ed uso. La protezione dei documenti d'archivio come patrimonio culturale rimane una parte importante della missione degli archivi storici pubblici, ma è del tutto equivalente all'altra parte di tale missione - mantenere documenti giuridicamente pertinenti. La cura per i documenti significativi che sono la prova di alcuni fatti, situazioni e attività dovrebbe estendersi più seriamente ai creatori di materiale d'archivio. Gli archivisti appositamente formati devono ottenere collaboratori qualificati con cui vengono prodotti gli archivi. Dovrebbe nascere una nuova professione. Archivisti e responsabili dei registri devono diventare i loro custodi responsabili e custodi dei registri d'archivio.

Parole chiave: *occupazione, vocazione, professione, archivi, documenti, diritti umani, eredità culturale*

1 Dr. Jelka Melik, izredna profesorica na Oddelku za arhivistiko na Alma Mater Europaea., diplomirala leta 1975 na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani ter leta 1993 pridobila magisterij zgodovinskih znanosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter leta 1999 na isti fakulteti tudi doktorat zgodovinskih znanosti. jelka.melik@gmail.com
Ph.D. Jelka MELIK, Assoc. Prof. Alma Mater Europaea, Archival Studies Department, graduated in 1975 at the Faculty of Law at the University of Ljubljana, MSc/MA/ (archly. sc.) in 1993 at the Faculty of Arts, at the University of Ljubljana and DrSc/Ph.D./ (history) in 1999 at the same faculty. jelka.melik@gmail.com

SKRBNIKI IN VARUHI ARHIVSKEGA GRADIVA V 21. STOLETJU

IZVLEČEK

S pojmom skrbniki arhivskega gradiva navadno povezujemo delavce v javnih oz. zgodovinskih arhivih. Danes to postaja neustrezno, že jutri pa bo povsem neuporabno in zastarelo. Digitalizacija z neverjetno naglico spreminja način poslovanja in s tem tudi nastajanje arhivskega gradiva, njegovo določanje, zaščito, hrambo in uporabo. Varstvo arhivskega gradiva kot kulturne dediščine sicer ostaja pomembni del poslanstva javnih - zgodovinskih arhivov a povsem enakovreden je drugi del tega poslanstva – ohraniti pravno relevantne zapise. Skrb da zapisi, ki so dokazi določenih dejstev, stanj in dejavnosti postanejo arhivsko gradivo se mora resneje razširiti na ustvarjalce arhivskega gradiva. Posebej izšolani arhivisti si morajo pridobiti usposobljene sodelavce tam, kjer arhivsko gradivo nastaja. Roditi se mora nova profesija. Arhivisti in upravjalci zapisov pri ustvarjalcih arhivskega gradiva morajo skupaj postati odgovorni skrbniki in varuhi arhivskega gradiva.

Ključne besede: poklic, profesija, arhivist, arhivsko gradivo, človekove pravice, kulturna dediščina

1 UVOD

POKLIC je stara beseda. Ne le v slovenščini temveč tudi v angleščini. Ima pravzaprav religiozne korenine saj kaže na to, da je nekdo poklican od Boga za neko delo. V angleščini je ta izraz vocation in latinskega vocatio - klic. Je v splošnem delo, ki zahteva določen nabor spretnosti, pridobljenih z izkušnjami ali usposabljanjem, vendar ni nujno odvisno od visoke izobrazbe. Sem spadajo na primer električar, mehanik, mizar, krojač, čevljar in podobno. Je poklic, ki se ujema z značajem nekoga, poklic, ki je za nekoga primeren, za katerega je nekdo izučen ali usposobljen. Povsem istega izvora je tudi slovenski pojem POKLICANOST. Druge besede Slovenci pravzaprav nimamo. Angleščina pozna še occupation in profession. Prvi izraz pomeni poklic ali zaposlitev, vlogo nekoga v družbi često redno dejavnost, ki se opravlja za plačilo. Poklic je pojem, ki pomeni institucionalizirano sposobnost za opravljanje dejavnosti, za katero je nekdo izučen, vzgojen oziroma izobražen. V splošnem se z opravljanjem poklica služi denar ali dobrine za preživljanje. Drugi izraz – profession pa opisujejo kot tistega, ki nastane, kadar se neka panoga, posel ali poklic spremeni in sicer tako, da razvije formalne kvalifikacije (sposobnosti za opravljanje določenega dela), ki temeljijo na posebnem izobraževanju oziroma šolanju, pripravništvu in izpitih, nastanku regulatornih organov s pooblastili za sprejemanje in discipliniranje članov in določeno mero monopolnih pravic.

Angleški izraz profession uporabljamo v Sloveniji kot tujko - profesija. Večkrat jo prevajajo kar s poklicem in jo z njim enačijo. Vendar dobesedni prevod termina poklic v angleščino je nedvomno vocation in nikakor profession. Smiselni prevod pa postavlja enačaj med poklicem in occupation.

Šele ob razjasnitvi pojmov lahko pristopimo k nadaljnim izvajanjem in šele ob tem se nam odpre širši pogled v tujo literaturo, ki uporablja predvsem angleški jezik. Pri razmišljanjih o poklicu in profesiji se bomo obrnili na **sociologe** in njihove izsledke.

2 POKLIC IN PROFESIJA

Novejša znanstvena in strokovna literatura tako doma kot po svetu postavlja profesijo oz. profession na precej višjo stopnjo kot poklic (occupation).² Z drugimi besedami in na kratko bi lahko zapisali, da je profesija tisti poklic, ki ima večjo veljavo, ugled in moč. Profesijo označujejo kot tisti poklic na katerega položaj vpliva država, katerega pripadniki se združujejo v posebne organizacije in imajo močan občutek pripadnosti svojemu poklicu ter visok ugled v družbi. Njihovo delovanje usmerja kodeks profesionalne etike. Vstop v profesijo je pogojen z dolgotrajnim izobraževanjem in visoko zahtevanim znanjem.

Nekateri znanstveniki so prepričani, da med poklicem in profesijo ni ostre meje. Poudarjajo, da se mnogi poklici razvijejo v profesije in ta proces imenujejo – profesionalizacija. Le- ta pa nikakor ni avtomatična in ni namenjena oziroma dosegljiva vsem poklicem. Med važne faktorje oziroma pomembne dejavnike, ki omogočajo preobrazbo sociologiji omenjajo »samozavedanje in samoorganizacijo« ter navajajo potrebo po **profesionalnem projektu**. (Svetlik, 1999, str.10–11).

Pripadniki nekega poklica si morajo postaviti za cilj uveljavitev v družbi, ki je pogojena z vzpostavitvijo monopola nad izvajanjem storitev, za katerega je potrebno posebno strokovno znanje. Za izvajanje svojih storitev mora postaviti pravila in v razmerje do tekmecev oblikovati poklicno kulturo, ki zagotavlja in izkazuje upravičenost njene dejavnosti.

Med najbolj tipične profesije navadno štejemo zdravnike, ki so za družbo nedvomno in neobhodno potrebni. Zdravniki zadovoljujejo eno od temeljnih človekovih potreb – zdravje, laiki jih ne morejo nadomestiti (Svetlik, 1999, str. 8–10).

2 Med njimi sta bila na primer Ernest Greenwood in Ronald M. Pavalko.

Priporočljivo je torej, da pripadniki poklicne skupine, ki želi napredovati vzamejo pod drobnogled prav to profesijo in si ogledajo kateri so faktorji, ki vplivajo na njen položaj v družbi in kakšna je njihova samoorganizacija.

Poklicna skupina, ki želi svoj poklic dvigniti na višjo raven mora družbo v kateri živi in deluje prepričati, da ima njeno delo izjemen značaj, da je njena naloga nenadomestljiva in nezamenljiva zaradi česar si zasluži monopol na svojem strokovnem področju. Zato potrebuje tudi lastne izobraževalne institucije (Svetlik, 1999, str. 10–12). Prav tako mora poklicna skupina na poti navkreber in navzgor pokazati, da je njena vloga v družbi nepogrešljiva. Povsem jasno je, da družba tistim poklicem, ki zadovoljujejo njene najbolj primarne potrebe, priznava posebne pravice in posledično poseben, ugodnejši položaj v družbi, ki vključuje tako spoštovanje in ugled kot finančne ugodnosti. Le tisti poklic namreč, ki mu uspe pokazati in dokazati, da ga ljudje nujno potrebujejo si lahko pribori večji ugled in s tem višji položaj v družbi ter se tako dvigniti med profesije. Le tako si tudi zagotovi materialna sredstva brez katerih poklicna skupina ne more kakovostno opravljati svojih storitev niti se ne more uspešno razvijati v strokovnem in znanstvenem pogledu (Svetlik, 1999, str. 11).

3 PRIMERJAVA MED »PROFESIONALNIM« ZDRAVNIKOM IN »POKLICNIM« ARHIVISTOM

Da bi naredili načrt profesionalizacije poklica arhivist se je torej potrebno ozreti na enega od starodavnih poklicev, ki je to pot v profesijo že opravil. V prispevku z naslovom Arhivist: poklic ali profesija (Jeraj, Melik 2017) smo vzeli pod drobnogled slovenske zdravnike. Ponovimo le glavne izsledke. Najprej: Zdravniki zadovoljujejo eno od temeljnih človekovih potreb – zdravje. Družba jim zato priznava posebne pravice in ugoden položaj v družbi. Nadalje: zdravniki kot profesionalci so tako kot medicinska znanost neodvisni in avtonomni. Povedano drugače: Profesija na eni strani kot akademska disciplina na drugi sta priznani kot neodvisni in avtonomni. Zdravniki imajo svojo organizacijo - zbornico, ki je precej več kot le društvo. Zdravniška zbornica v imenu države ureja zdravniški poklic, podeljuje, podaljšuje in odvzema licence, načrtuje, spremlja in nadzoruje pripravništvo, specializacijo in druge oblike podiplomskega strokovnega izpopolnjevanja svojih članov, izvaja strokovni nadzor, vodi register zdravnikov, sodeluje pri pripravi zakonov ipd. Zdravnike k spoštovanju etičnega kodeksa zavezuje zakon o zdravniški dejavnosti. Prav tako so zdravniki po zakonu dolžni kot poklicno skrivnost varovati podatke o zdravstvenem stanju posameznika.

Arhivist ima v družbi omalovaževan položaj. Oblast je praviloma zadržana do arhivistov, ki bi spravljali ter ohranjali njene stranpoti in neuspehe. Javnost razen izjem ni poučena o koristnosti in potrebnosti arhivskega gradiva. Večina državljanov ne ve, kaj arhivisti delajo in tudi na zakaj ter čemu porabljajo denar davkoplačevalcev. Celotno sami arhivisti se pogosto ne zavedajo pomembnosti svojega dela in odgovornosti, ki jo imajo. Arhivisti sicer imeajo svoj etični kodeks³ a ta ni del arhivske zakonodaje. Arhivisti niso zavezani molčečnosti glede vsebine arhivskih dokumentov kar še dodatno znižuje njihov ugled. Je poklic, ki ga praviloma lahko opravlja vsak, ki ima visoko izobrazbo oziroma opravljeno drugo stopnjo - magistrski študij - predvsem humanistične ali družboslovne smeri. Edini pogoj, ki se zahteva je uspešno opravljen strokovni izpit. Arhivsko društvo še zdaleč nima pristojnosti kot jo ima zdravniška zbornica.

3 Etični kodeks je bil sprejet na XIII. mednarodnem arhivskem kongresu v Pekingu septembra 1996. Code of Ethics, ICA Bulletin, No. 47 (1997-1).

4 ARHIVISTI NA POTI IZ POKLICA V PROFESIJO

Pot arhivistov iz poklica v profesijo ne bo hitra in tudi ne enostavna. Tekla bo preko sprememb in združevanj. Nekaj poti je že prehojene. Zakonodaja je prisilila v zahtevnejšo valorizacijo dokumentarnega gradiva. Arhivsko gradivo ni več le tisto dokumentarno gradivo, ki je zanimivo za kulturo in znanost temveč tudi tisto, ki je pravno relevantno ali tako lahko postane. Pomembni so zapisi, ki ohranjajo dokaze tako določenih dogodkov, delovanja kot stanja in tako varujejo pravice državljanov (tako fizičnih kot pravnih oseb). Druga stvar, ki je temeljito spremenila arhivistovo delo je digitalizacija. Arhivist ne more več udobno tičati v javnem arhivu in čakati, da mu pripeljejo odslužene papirje, ki jih bo uredil in popisal. Obiskati mora ustvarjalce arhivskega gradiva, se seznaniti z njihovo dejavnostjo, vlogo v družbi, njegovimi pristojnostmi ter določiti kaj od nastajajočih zapisov bo potrebno ohraniti za večnost in ukreniti vse potrebno, da se bodo ti zapisi ohranili in čez desetletja priromali v javni oziroma zgodovinski arhiv. Povedano drugače: Ob koncu dvajsetega stoletja je prišlo do pomembnega preobrata na področju nastajanja zapisov - vse večje uveljavitve elektronskega načina poslovanja in s tem novih vrst dokumentarnega gradiva ali bolje novih nosilcev zapisov. Elektronski način poslovanja je v prvi četrtini enaindvajsetega stoletja domala izpodrinil klasične oblike upravljanja z dokumenti na vseh področjih delovanja javnega sektorja. Arhivisti in arhivistika, tako stroka kot veda ter arhivsko pravo morajo s skupnimi močmi zagotoviti ustrezno ohranitev takega gradiva. To pomeni, da morajo določiti, kako je treba oblikovati elektronske dokumente, jih ohraniti, kako zagotoviti dostop do njih in kako jih ovrednotiti oziroma odbrati. Arhivsko gradivo na papirju je bilo mogoče odbrati iz dokumentarnega gradiva tudi po treh ali celo več desetletjih od nastanka. Pri elektronskem gradivu to ni več mogoče. Že takoj ob nastanku zapisov je treba poskrbeti za njihovo zaščito, dolgotrajnost in verodostojnost. Pomembno je torej, da ima arhivist zakonsko pooblastilo za sodelovanje z ustvarjalci arhivskega gradiva na začetni stopnji vzpostavitve in predpisovanja zahtev na področju upravljanja z dokumentarnim gradivom. (Melik, 2009, 2016).

In prav na tej točki se razpre nov pogled v bodočnost arhivistike ter njenih protagonistov- arhivistov. (Jeraj, Melik, 2019).

5 ARHIVIST IN UPRAVLJAVEC ZAPISOV (RECORD MANAGER)

Arhiviste v Sloveniji pa tudi drugje po Evropi namreč povezuje javnost z uslužbenci v javnih arhivih. To je ena prvih stvari, ki jih je treba preseči, spremeniti. V Sloveniji je položaj še usodnejši. Record managerjev ali poslovenjeno upravljalcev zapisov, ki jih poznajo po svetu pri nas ni. Za pomembne zapise ni ustrezno poskrbljeno. Javnopravne osebe, ki so poklicane k ustvarjanju arhivskega gradiva in oddajanju v javne arhive nimajo ljudi, ki bi bili usposobljeni za varno in učinkovito upravljanje z zapisi. Veljavni "arhivski" zakon – Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih⁴ določa (člen 39, točka 8) le, da morajo uslužbenci javnopravnih oseb, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom imeti najmanj srednjo izobrazbo in opravljen preizkus strokovne usposobljenosti pri pristojnem arhivu.⁵ Tako majhne zahteve kar kličejo po neustreznem ravnanju

4 Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih – ZVDAGA (Uradni list RS, št. 30/06 z dne 23. 3. 2006), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih – ZVDAGA-A (Uradni list RS, št. 51/14 z dne 7. 7. 2014)

5 Člen 39, 8) Uslužbenci javnopravnih oseb, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom in delavci ponudnikov storitev, ki opravljajo dela zajema, in hrambe gradiva v digitalni obliki ter spremljevalnih storitev, morajo imeti najmanj srednjo izobrazbo in opravljen preizkus strokovne usposobljenosti pri pristojnem arhivu. Opravljen preizkus strokovne usposobljenosti velja na celotnem območju Republike Slovenije.

z zapisi. Samo na kratko omenimo nekaj primerov iz Slovenije: na 44 okrajnih sodiščih so skupaj našli 945 primerov založenih oporok, v primeru katerih volje oporočiteljev po njihovi smrti niso bile izpolnjene; kurir na enem izmed okrajnih sodišč je v zameno za denar odstranjeval sodne spise; pogosto uničevanje ali neustrezna hramba zapisov v javni upravi, ki so bili določeni kot arhivsko gradivo, nedostopnost razveljavljenih sodb druge Jugoslavije, zgubljeni zdravstvena dokumentacija in nedovoljeni vpogledi v dokumentacijo in podobno.

Zaradi lažje predstave si pogledjmo kaj opravljajo v drugih državah osebe, ki jih poimenujejo record managerji oziroma kaj je razumeti pod pojmom record management ali upravljanje zapisov: Upravljanje z zapisi obsega učinkovit in sistematičen nadzor nad ustvarjanjem, prejemanjem, vzdrževanjem, uporabo in razporeditvijo zapisov, vključno s postopki za zajem in vzdrževanje evidenc in informacij o poslovnih dejavnostih in transakcijah v obliki zapisov.

Nobenega dvoma ni, da bi tovrstni kader nujno potrebovali pri vseh javnopravnih osebah, ustvarjalcih arhivskega gradiva.⁶

Poseben problem so tudi delavci ponudnikov storitev, ki opravljajo dela zajema, in hrambe gradiva v digitalni obliki ter spremljevalnih storitev, ki opravljajo mnoge storitve za javnopravne osebe. Le te jim brez dodatnih zahtev prepuščajo naloge, ki bi jih lahko opravljali le ustrezno izobraženi upravljalci zapisov.

Ni treba biti posebno pameten, da ugotovimo veliko kadrovske luknje na področju upravljanja z dokumenti. Če je v "papirnati dobi" preteklih stoletij to še nekako šlo je danes v dobi digitalizacije ne le neprimerno temveč nevarno. Izgubljajo se važni zapisi, ki jih potrebuje javni sektor za spremljanje svojih preteklih dejavnosti, zdravniki in pacienti za iskanje podatkov o bolezni, državljani za dokaz določenih dejstev ali dejavnosti potrebnih za zaščito pravic in za popravilo krivic, sodstvo za izredna pravna sredstva, država za varstvo človekovih pravic in vladavino prava in na koncu tudi raziskovalci vseh vrst za proučevanje preteklosti. Splošno znano je, da človek brez spomina ni zdrav in prav tako ne družba, ki ne pozna svoje preteklosti.

Pa pustimo ob strani slovensko pomankljivost in površnost pri skrbi za dokumente. Bistvo zadeve je, da si v bodoče upravljalca dokumentov oziroma zapisov (record manager) in arhivist podasta roke. Postati morata tesna sodelavca in hkrati oba deležna iste izobrazbe, ki ju bo usposobila za **skrbno poslovanje z arhivskim in dokumentarnim gradivom**.

Ta sklep je povsem logičen zaključek opazovanja in spremljanja razmer na področju varovanja pomembnih zapisov. Je pa o tem že pred dvema desetletjema napisal izčrpna razmišljanja nizozemski arhivist, profesor arhivske znanosti na amsterdamski univerzi Theo H.P.M. Thomassen (T. Thomassen, 1999 in 2000). V prispevku iz leta 2000 se je razpisal o delu in nalogah arhivista na eni strani in upravljalca zapisov (record manager, dokumentolog?)⁷ na drugi. Opozarja, da je razdvojenost arhivistike in "record managementa" (upravljanja zapisov) rezultat določenega kratkega razdobja v zgodovini te v osnovi enotne stroke. V zadnjem času je, predvsem zaradi digitalizacije zaznati potrebo

6 Pod izrazom javnopravne osebe« so mišljeni državni organi, samoupravne lokalne skupnosti ter pravne osebe javnega prava in zasebnega prava ter fizične osebe, ki so nosilci javnih pooblastil ali izvajalci javnih služb, kot to določa 2. člen veljavnega arhivskega zakona (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih - Uradni list RS, št. 30/06 in 51/14).

7 O novih oziroma spreminjajočih poklicih v povezavi z dokumenti, ki nastajajo pri javnopravnih osebah je razmišljal tudi M. Novak v prispevku z naslovom Arhivski in dokumentacijski profili zaposleni v informacijski dobi. V mislih ima več poklicev: dokumentalist, uradnik, ki je v preteklosti urejal odložene spise, dokumentarist upravljalca dokumentov in dokumentolog, ki skrbi za oddajo dokumentov v javni arhiv)

po povezovanju in združevanju the dveh področij tako na teoretični kot na praktični ravni. "Osnovo za to integracijo dela rekonceptualizirana arhivistična znanost in koncept record kontunuuma ki funkcije upravljanja z dokumenti (spisima; records) in arhivskim gradivom definira kot soodvisne sestavine istega procesa. Ta trend zahteva tudi spremembe strokovnega profila arhivista in upravljalca dokumentov (record manager) preko odgovarjajočega programa izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja." (T. Thomassen, 2000, str.7)

Povedano je bistveni del poti iz poklica v profesijo saj poklic, ki je vezan le na delo v javnem arhivu nima nikakršne možnosti postati profesija. Drugi del poti pa je vezan na arhivistiko kot avtonomno znanost, ki je podlaga in usmirjevalec arhivske stroke. Arhivistika kot znanost spada med praktične znanosti, ki ne iščejo le resnice, saj bi sicer ne bile znanosti, temveč tudi korist. Prizadevajo si, da bi bili njihovi izsledki uporabni. Pravi smisel arhivistike kot znanosti naj bi bil vplivati na skrb za pomembne zapise – arhivsko gradivo - v času in prostoru.

6 ARHIVISTIKA, NJEN POLOŽAJ IN VLOGA V DRUŽBI

O tem drugem delu poti je zapisal nekaj temeljnih postulatov že omenjeni Theo Tomassen v prispevku, ki poudarja nujnost neodvisne in avtonomne arhivske znanosti⁸ (T. Thomassen, 1999). Avtonomija arhivske stroke in arhivistike kot discipline predpostavljata ena drugo. Iz poznavanja arhivske znanosti izhaja strokovnost in pristojnost arhivistov. Le raziskave na področju arhivistike so pogoj za izboljšanje kvalitete arhivske dejavnosti in nujen prepogoj za razvoj same stroke. "Arhivistika kot znanost se mora razvijati v akademski svobodi in ne sme imeti statusa pomožne discipline ali metodološkega dodatka neki drugi disciplini" poudarja avtor in dodaja: "Prav tako je važno, da arhivistika ni podložna le stroki v praktičnem smislu. Če bi raziskave in razvoj arhivistike sloneli le na trenutnih praktičnih potrebah bi znanost izgubila razvojni in inovativni potencial stroka pa bi ostala zaprta v okviru tradicionalnih koceptov in načinov dela in dolgoročno obsojena na stagniranje in zaostajanje." (T. Thomassen, 1999, str. 149-150). Prav tako pisec izpostavi še en vidik razvoja arhivistike: "Informacijska in komunikacijska tehnologija širijo fizične meje področja in povezujejo tradicionalno arhivsko dejavnost in pisarniško poslovanje. V elektronski dobi neodvisna arhivska stroka je povezovalna stroka pripravljena prevzeti polno odgovornost za upravljanje informacij, ki so povezane s procesi. (T. Thomassen, 1999, str. 51) "Pri tem moramo posebej opredeliti, definirati multidisciplinarnost, ker se ta odraža oziroma odvija v arhivski teoriji in praksi, glede na obširno raznolikost struktur velikega števila fondov. Interdisciplinarnost pa se kaže v posamezni strukturi fonda kot arhivsko gradivo (načeloma) enega ustvarjalca." (P.P. Klasinc, 2019, str. 291)

7 ZDRUŽITEV MOČI – NADNACIONALNE POVEZAVE

Razvojne spremembe na področju tehnologije a tudi politike temeljito spreminjajo poklice in profesije. Morda nudijo tudi več možnosti za uresničitev profesionalnih projektov manj uveljavljenih in novih poklicev. Sociolog je previdno zapisal: »Morda smemo pričakovati krepitev nadnacionalnih profesionalnih organizacij, oblikovanje njihovih profesionalnih kodeksov, zahteve, ki jih bodo naslavljale na nacionalne države ali na nadnacionalna telesa, kot so organi Evropske unije. Prav mogoče si je zamisliti odpravljanje razlik v javni zaščiti določene profesije na nacionalnih ravneh in vzpostavljanje enotnih mehanizmov na evropski ravni (Svetlik, 1999, str. 17).

8 Archivists between knowledge and power - On the independence and autonomy of archival science

Arhivi po vsem svetu od leta 2008 9. junija proslavljajo Mednarodni dan arhivov in opozarjajo na pomen arhivov in arhivskega gradiva ter se spominjajo ustanovitve Mednarodna arhivskega sveta (ICA, International Council on Archives), ki je bil na pobudo UNESCO ustanovljen 9. junija 1948 v Parizu. Ta mednarodna nevladna organizacija s sedežem v Parizu združuje arhive in arhivske institucije po vsem svetu: nacionalne in regionalne arhive, in tudi arhivska strokovna združenja. Organizacija združuje okrog 1400 članov iz 199 držav in ima pri UNESCO posvetovalni status. Leta 2010 je svet na skupščini v norveškem Oslu sprejel Splošno deklaracijo o arhivih, ki jo je leto kasneje potrdila tudi Generalna skupščina UNESCO. Med drugim je v tej deklaraciji zapisano, da se arhivisti zavezujejo k skupnemu delovanju z z namenom, da bi bile sprejete in izvajane ustrezne nacionalne arhivske politike in zakoni. Kljub dejavnemu mednarodnemu delovanju pa vpliv Mednarodnega arhivskega sveta ni zaznaven. Minevajo leta in desetletja pa so zahteve s področja varovanja dokumentarnega in arhivskega gradiva največkrat preslišane, velikokrat spolitizirane in dostikrat napačno oblikovane ali neustrezno razumljene. Morda bi bilo dobro, če bi ta svet skrbneje izbiral svoje akterje in se bolj kot na vodilne osebe v arhivih ozrl na znanstveno uveljavljene arhiviste oziroma arhivske strokovnjake.

8 ZAKLJUČEK

V tem prispevku sem podala svojo vizijo razvoja poklica arhivist, ki pa še zdaleč ni osamljeno videnje. Arhivist kot izvajalec arhivistike mora razširiti svoje delovanje preko meja javnih arhivov. Upravljanje z zapisi (dokumentologija) in arhivistika morata spremeniti paradigmo. Nastanek, oblika, upravljanje, ureditev, izbor in ohranitev ter uporaba pomembnih dokumentov naj bi bil razširjen predmet arhivske znanosti, potreben za nastanek arhivske profesije. Danes z izrazi arhiv, arhivsko gradivo in arhivist povezujemo nekaj, kar je staro, kar ni več »za rabo«, kar potrebujejo le zgodovinarji. Toda vedno ni bilo tako. Sam izvor besede, ki je prišla iz stare grščine, nas približa drugačnemu pogledu na arhivski poklic. V množini je izraz ARKHEA pomenil javne zapise, dokumente. Predpona ARH-, ARHE- (v grščini arkhé) pomeni namreč prvi, pa tudi glavni, vrhovni, nad. Že sam izraz nam kaže, da besede arhiv, arhivalije ali arhivsko gradivo ne pomenijo le nekaj, kar je staro, temveč predvsem nekaj kar je pomembno.

Arhivist v bodočnosti ne bo le nekdo, ki je zaposlen v javnem arhivu in ima družboslovno ali humanistično izobrazbo temveč bo imel za seboj povese samostojen študij arhivistike ki mu bo zagotovil znanja, potrebna za poslovanje z arhivskim in dokumentarnim gradivom. Zasedal bo tudi pomembna delovna mesta pri ustvarjalcih arhivskega gradiva in prav tako pri ponudnikih storitev, ki opravljajo dela zajema, in hrambe gradiva v digitalni obliki ter spremljevalnih storitev, ki izvajajo številne storitve za javnopravne osebe. V primeru, da bodo vse te zahteve ostale neuresničene bomo kot družba izgubili spomin. Temu bo sledil padec zaščite pravic in z njim konec vladavine prava.

LITERATURA

- Svetlik, Ivan. 1999. *Sodobni izzivi profesionalizmu*. Knjižnica. Ljubljana. 43 (2/3): 7 – 18
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Javni arhivi in njihova vloga v trajnostnem razvoju = Public archives and their role in sustainable development. V: Škoro Babić, Aida (ur.). *Zbornik prispevkov = Proceedings book*. Maribor: Alma Mater Europaea - ECM, 2019. Str. 35-42.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Arhivist: poklic ali profesija. *Atlanti : mednarodna revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso*. [Slovenska tiskana izd.]. 2017, letn. 27, no. 2, str. 125-131.
- Melik, Jelka. Arhivsko pravo in človekove pravice = Archival law and human rights. V: Filej, Bojana (ur.). *Zbornik prispevkov z recenzijo = Proceeding book with peer review*. Maribor: Alma Mater Europea - ECM, 2016. Str. 114-124
- Melik, Jelka. Nove poti arhivistike v 21. stoletju. *Arhivi : glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*. 2008, letn. 31, št. 1, str. 21-30.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Javni arhivi in njihova vloga v trajnostnem razvoju = Public archives and their role in sustainable development. V: Škoro Babić, Aida (ur.). *Zbornik prispevkov = Proceedings book*. Maribor: Alma Mater Europaea - ECM, 2019. Str. 35-42.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja. Protejska vloga arhivista in sodobna ureditev arhivskega prava. V: Volčjak, Jure (ur.). *Arhivi na razpotju : zbornik referatov : 27. zborovanje*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije. 2015, str. 130-135.
- Thomassen, Theo H.P.M. Archivists between knowledge and power - On the independence and autonomy of archival science..., *Arhivski Vjesnik* No 42 (1999), str. 149-167
- Thomassen, Theo H.P.M. *Archivist and records managers: same profession, different responsibilities*, *Arhivski Vjesnik* No 43 (2000), str. 7-18
- Novak, Miroslav. Organizacija znanja 2011/3, POSVETOVANJE DOKSIS 2011, Arhivski in dokumentacijski profili zaposlenih v informacijski dobi str. 51.
- Klasinc, Peter Pavel. O relevantnih v raziskavah arhivskih znanosti. V: Klasinc, Peter Pavel (ur.), Semlič Rajh, Zdenka (ur.). *Zbornik recenziranih prispevkov = Peer-reviewed proceedings book*. Maribor: Alma Mater Europaea, ECM, Alma Mater Press. 2020, str. 289-292.

Typology: 1.01. Original scientific research